

ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI - SERIA DREPT**Interesul pozitiv și interesul negativ: măsuri distincte ale despăgubirilor în materia evicțiunii****Lect. Univ. Dr. Vladimir Diaconiță***Facultatea de Drept, Universitatea din București*

Rezumat: Acest articol își propune să indice măsura prejudiciilor încercate de către cumpărătorul evins care sunt reparabile, prin intermediul răspunderii, și care nu sunt reglementate expres de art. 1.701 alin. (3) și art. 1.702 C. civ. Sunt avute în vedere, spre exemplu, sporul de valoare nereglementat, situația anumitor fructe ale bunului cumpărat, costul de oportunitate. Vom ajunge la concluzia că măsura variază în funcție de opțiunea cumpărătorului în privința menținerii sau nu a contractului. În cazul în care contractul este desființat prin rezoluțiune, măsura despăgubirilor este dată de interesul negativ. În cazul în care cumpărătorul optează pentru menținerea contractului, măsura despăgubirilor este dată de interesul pozitiv.

Cuvinte cheie: evicțiune; contracte speciale; interes pozitiv; interes negativ; prejudiciu; rezoluțiune.

The positive interest and the negative interest: distinct ways to measure damages in cases of eviction

Abstract: This article aims to outline the extent of damages experienced by the evicted buyer that are repairable through liability and are not expressly regulated by art. 1.701 par. (3) and art. 1.702 C. civ. Unregulated value increases, the situation of certain fruits of the purchased asset, and opportunity cost, for example, are taken into account. We will conclude that the measure varies depending on the buyer's choice to maintain or terminate the contract. In the case of contract termination, the measure of damages is determined by the negative interest. If the buyer chooses to maintain the contract, the measure of damages is determined by the positive interest.

Key words: eviction; special contracts; positive interest; negative interest; damages; termination.

I. PROBLEMA

În ce măsură vor fi reparate prejudiciile consecutive evicțiunii nereglementate explicit de art. 1.701 alin. (3) și art. 1.702 C. civ.? Urmează trei exemple:

Un prim tip de prejudiciu a cărui soartă nu este tranșată explicit este acela care constă în beneficiul cumpărătorului rezultat din negociere și în sporul de valoare a bunului înregistrat ulterior datei evicțiunii. Astfel, conform art. 1.701 alin. (3) C. civ., „[d]acă lucrul vândut are, la data evicțiunii, o valoare mai mare, din orice cauză, vânzătorul este dator să plătească cumpărătorului, pe lângă prețul vânzării, sporul de valoare acumulat până la data

evicțiunii". Textul pe care l-am citat are în vedere ipoteza în care valoarea bunului cumpărat, în raport cu ea însăși, se majorează după contractare. În baza lui, cumpărătorului are îndreptățirea de a primi de la vânzător diferența dintre valoarea bunului la data evicțiunii și valoarea acestuia la contractare¹. Textul nu reglementează, însă, explicit, următoarele două probleme:

- 1) Cumpărătorul încheie o afacere bună, plătind un preț mai mic decât valoarea bunului. Ca efect al rezoluțiunii justificate de evicțiune, el va primi prețul (mic) înapoi și va primi, de asemenea, și sporul de valoare a bunului reglementat explicit de art. 1701 alin. (3) C. civ. Va fi cumpărătorul îndreptățit să primească și diferența dintre valoarea bunului la contractare și prețul mai mic plătit în schimbul bunului, adică să rețină beneficiul decurgând din abila negociere a contractului?
- 2) Valoarea bunului cumpărat continuă să sporească și după evicțiune. În absența evicțiunii, menținerea vânzării ar fi avut consecința că, în patrimoniul cumpărătorului, s-ar fi găsit bunul cumpărat cu valoarea majorată în raport cu momentul contractării precum și în raport cu momentul evicțiunii. Este cumpărătorul îndreptățit să obțină de la vânzător valoarea acestui spor?

Al doilea tip de prejudiciu care nu este avut în vedere în mod specific de normele din materia evicțiunii este cel care constă în contravaloarea fructelor pe care art. 1.702 alin. (1) lit. a) C. civ. nu le reglementează și care nu intră în sfera de aplicare a art. 948 C. civ. Astfel, conform art. 1.702 alin. (1) lit. a) C. civ., „[d]aunele-interese datorate de vânzător cuprind: a) valoarea fructelor pe care cumpărătorul a fost obligat să le restituie celui care l-a evins". Nu în toate cazurile fructele pe care le culege cumpărătorul evins trebuie remise evingătorului. Astfel, când cineva cumpără un bun și devine posesor de bună-credință, fructele culese îi vor aparține conform art. 948 C. civ. Se spune² că, după ce află cauza evicțiunii, calitatea cumpărătorului de posesor de bună-credință încetează în raport cu terțul evingător dar se menține în raport cu vânzătorul, ceea ce ar explica de ce cumpărătorul, pe de-o parte, ar trebui să restituie fructele evingătorului și, de cealaltă parte, ar fi îndreptățit să primească valoarea lor de la vânzător. Ultima parte a explicației nu este, însă, exactă. Vânzătorul datorează cumpărătorului contravaloarea fructelor pe care cumpărătorul nu este îndreptățit să le rețină nu în virtutea unei reguli ce ține de regimul posesiei, ci în virtutea unui raport obligațional, ce a fost încălcat în momentul în care cumpărătorul a fost privat de fructe. Astfel, vânzătorul proprietății depline s-a obligat față de cumpărător, independent de buna sau rea-credință a acestuia din urmă, să transfere toate prerogativele dreptului înstrăinat, între care și prerogativa de a culege fructele. În virtutea obligației de garanție contra evicțiunii, cumpărătorul este îndreptățit să se aștepte să nu existe nicio tulburare care să vizeze prerogativele achiziționate. Necesitatea remiterii către evingător a fructelor bunului

¹ Pentru concepția, pe care nu o împărtășim, că acest articol ar institui o obligație de valoare în sarcina vânzătorului, a se vedea, e.g., D. Chirică, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Vol. I. Vânzarea și schimbul, Ediția a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2017, pp. 395-396; P. Le Tourneau, *Droit de la responsabilité et des contrats*, Ed. Dalloz, Paris, 2023, para. 3363.243. Nu suntem de acord cu această concepție întrucât vânzătorul nu are, potrivit textului de lege, obligația de a oferi cumpărătorului evins valoarea bunului achiziționat, indiferent de fluctuațiile sale valorice. Aceasta ar fi o veritabilă obligație de valoare. Când valoarea bunului cumpărat scade, cumpărătorul nu va avea o pretenție limitată la această nouă valoare micșorată.

² Fr. Deak, L. Mihai, R. Popescu, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, vol. I. Vânzarea și schimbul, Ediția a 5-a, Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 152; F. Moțiu, *Contractele speciale*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 73.

cumpărat constituie o tulburare, deci o neexecutare a obligației vânzătorului de a garanta contra evicțiunii. De aceea, art. 1.702 alin. (1) lit. a) C. civ. se aplică atât în cazul în care cumpărătorul a perceput unele fructe ca posesor de bună-credință și, ulterior, a perceput alte fructe ca posesor de rea-credință, cât și în cazul în care cumpărătorul dintru început a fost, față de realul proprietar al bunului, un posesor de rea-credință. Cumpărătorul bunului altuia care a acționat în cunoștință de cauză, dar care nu și-a asumat cauza evicțiunii provenind din împrejurarea că bunul aparține altuia, este îndreptățit să pretindă de la vânzător contravaloarea acelor fructe pe care, după ce le-a perceput, a fost obligat să le restituie adevăratului proprietar. Temeiul acestei îndreptățiri este dat de același art. 1.702 alin. (1) lit. a) C. civ. Totuși, există unele fructe a căror soartă nu este tranșată explicit nici de art. 1.702 alin. (1) lit. a) C. civ., nici de art. 948 C. civ. Este vorba despre acele fructe pe care cumpărătorul nu le mai poate percepe, întrucât a avut loc evicțiunea. Spre exemplu, cumpărătorul unui brevet, după cesiune, încheie un contract de licență pe o durată de 5 ani. Doi ani mai târziu, cumpărătorul este evins. Redevențele ultimilor 3 ani de licență nu sunt reglementate de art. 1.702 alin. (1) lit. a) C. civ. Cumpărătorul nu este obligat să le restituie evingătorului, ci pur și simplu nu le mai poate percepe, întrucât fie încetează licența, fie respectivele redevențe vor fi percepute de veritabilul titular de brevet. Vânzătorul trebuie să despăgubească pe cumpărător pentru fructele pe care acesta nu le-a perceput din cauza evicțiunii?

În fine, al treilea tip de prejudiciu a cărei soartă nu este rezolvată explicit este dat de oportunitatea ratată prin încheierea contractului din care va fi rezultat evicțiunea. Situația pe care o avem în vedere este aceea în care victima viitoarei evicțiuni, înainte de încheierea contractului din care va fi rezultat evicțiunea, avea de ales între două afaceri alternative. Alege să cumpere proprietatea din care ajunge, în cele din urmă, să fie evins. El poate proba că ar fi obținut un anumit profit, dacă nu ar fi încheiat vânzarea din care a rezultat evicțiunea, ci contractul alternativ. Este cumpărătorul îndreptățit la repararea acestui *lucrum cessans*?

Problema nu poate fi rezolvată prin recursul la art. 1.702 alin. (1) lit. d) C. civ., text potrivit căruia „[d]aunele-interese datorate de vânzător cuprind: (...) d) pierderile suferite și câștigurile nerealizate de către cumpărător din cauza evicțiunii”. Un judecător, deci, nu ar putea expedia cazul afirmând că toate prejudiciile cu soartă nereglementată expres expuse mai sus trebuie reparate de către vânzător, întrucât ele constituie o pierdere suferită sau un câștig nerealizat de către cumpărător din cauza evicțiunii. Ar fi o soluție facilă, dar absurdă și aflată în contradicție cu funcția reparatorie a răspunderii. Pe de-o parte, daunele acordate pentru unele dintre prejudiciile pe care le-am menționat l-ar situa pe cumpărător în starea pe care ar fi avut-o dacă vânzarea s-ar fi executat perfect (e.g., beneficiul negocierii și sporul de valoare nereglementat expres). De cealaltă parte, în contrast, daunele acordate pentru altele dintre prejudiciile pe care le-am evocat l-ar situa pe cumpărător în starea pe care ar fi avut-o dacă vânzarea din care a rezultat evicțiunea nu s-ar fi încheiat deloc (e.g., valoarea afacerii alternative ratate). Cumpărătorul nu poate primi sprijinul dreptului pentru a fi poziționat în două realități alternative, incompatibile între ele. Daunele acordate prin intermediul răspunderii nu sunt menite să îl îmbogățească pe creditorul care a fost victima

unei neexecutări³. Acesta, în principiu, nu ar trebui situat, prin mijlocirea răspunderii, într-o situație patrimonială mai bună și decât aceea în care contractul s-ar fi executat perfect, și decât aceea în care contractul nu s-ar fi încheiat deloc.

Așadar, există unele prejudicii a căror soartă nu este reglementată expres de textele de lege din materia evicțiunii, iar art. 1.702 alin. (1) lit. d) C. civ. nu este suficient pentru a elucida situația lor. Soluția trebuie, în continuare, căutată. Urmează să îi expunem mai întâi premisele. Apoi, din ele vom extrage soluția.

II. PREMISELE SOLUȚIEI

Soluția pe care o vom prezenta în secțiunea a III-a a acestui articol se întemeiază pe următoarele șase idei:

1. interesul (pozitiv sau negativ) constituie justificarea și măsura sancțiunilor consecutive neexecutării obligațiilor contractuale;
2. în caz de neexecutare fără justificare și suficient de însemnată, creditorul poate alege între a obține protecția interesului pozitiv sau protecția interesului negativ;
3. măsura daunelor – executare prin echivalent (interesul pozitiv) este diferită de măsura daunelor consecutive rezoluțiunii (interesul negativ);
4. de regulă, creditorul nu poate cumula protecția interesului pozitiv cu protecția interesului negativ;
5. în materie de evicțiune, este reglementat expres un cumul parțial și excepțional, de strictă interpretare, al protecției interesului pozitiv cu protecția interesului negativ;
6. în materie de evicțiune, daunele nu sunt condiționate de obținerea rezoluțiunii.

Temeiurile sunt, la rândul lor, rezultatele unor procese de întemeiere, așa încât, în cele ce urmează, vom prezenta succint argumentele în sensul că premisele sunt corecte.

1. Interesul (pozitiv sau negativ) constituie justificarea și limita sancțiunilor consecutive neexecutării obligațiilor contractuale

Contractul este vehiculul circuitului civil. Prin contractare, fiecare dintre părți urmărește să se deplaseze dintr-o stare de echilibru în alta⁴, pe care o consideră preferabilă. Pentru ca o parte să ajungă la starea de echilibru pe care și-o dorește este nevoie ca partea cealaltă să execute conform obligațiile ce îi incumbă. Dacă această cealaltă parte nu execută, partea care urmărea să ajungă într-o stare de echilibru preferabilă este aruncată fără voia sa într-o stare de dezechilibru. Deși a mobilizat resurse pentru executarea propriei obligații sau, poate, chiar a executat, această parte nu primește ce i se datorează. Victima neexecutării are

³ Acesta este motivul pentru care se susține că judecătorul trebuie să aibă grijă să nu acorde despăgubiri de două ori pentru aceeași pagubă. În acest sens, a se vedea, *e.g.*, *F. Terré, Ph. Simler, Y. Lequette, F. Chénadé*, *Droit civil. Les obligations*, 12e édition, Ed. Dalloz, Paris, 2019, p. 930.

⁴ Pentru o viziune similară, în sensul în care contractul presupune un echilibru ce nu trebuie afectat prin neexecutare, a se vedea *P. M. Cosmovici*, *Drept civil. Drepturi reale. Obligații*. Legislație, Ed. All, București, 1996, p. 149.

interesul legitim de a fi salvată din dezechilibru⁵, după cum urmează:

Creditorul obligației contractuale neexecutate are, întâi de toate, interesul de a fi așezat în starea de echilibru în vederea căreia a contractat, adică în aceea pe care ar fi avut-o dacă s-ar fi executat perfect contractul. Am înfățișat interesul pozitiv. Interesul pozitiv este definit, deci, ca fiind interesul creditorului pentru executarea conformă a obligației contractuale⁶. Când interesul pozitiv al creditorului contractual este satisfăcut voluntar de către debitor, contractul există, iar neexecutarea nu. Când interesul pozitiv al creditorului contractual este satisfăcut în ciuda rezistenței debitorului, contractul există, iar consecințele neexecutării sunt pe cât cu putință îndepărtate prin constrângere, astfel încât creditorul să fie așezat chiar în situația pe care ar fi avut-o dacă obligația s-ar fi executat perfect și voluntar sau, măcar, într-o situație cât mai apropiată de aceasta. Remedii instituite pentru protecția interesului pozitiv sunt, spre pildă, executarea silită în natură, prin care se tinde la situarea creditorului în chiar starea pe care ar fi avut-o în prezența realizării voluntare a obiectului obligației de către debitor sau executarea prin echivalent, prin care se tinde la situarea creditorului doar sub aspect patrimonial în starea pe care ar fi avut-o dacă debitorul său s-ar fi ținut de cuvânt.

Creditorul obligației contractuale neexecutate are, deopotrivă, interesul legitim de a fi așezat, cu sprijinul dreptului, în starea de echilibru pe care o avea înainte de contractare. Este adevărat că, la contractare, creditorul însuși a decis să abandoneze această stare de echilibru, pentru a ajunge la alta, pe care o socotea la vremea respectivă preferabilă. Totuși, fără vina lui, echilibrul dezirabil nu a fost pus în operă, drept care, în comparație cu situația rea în care se găsește ca urmare a neexecutării este preferabilă nu doar destinația pe care creditorul o urmărea la contractare, ci și punctul de pornire, adică echilibrul anterior contractării. Când interesul negativ este cel satisfăcut, ilicitul constând în neexecutare nu există (așa cum nu există nici atunci când interesul pozitiv este satisfăcut) și, de asemenea, nu (mai) există nici contractul ce l-a ocazionat. În acest paragraf, am descris interesul negativ. Interesul negativ este definit, așadar, ca fiind interesul creditorului la neîncheierea contractului⁷. Remedii instituite pentru protecția interesului negativ sunt, de exemplu, rezoluțiunea, restituirea prestațiilor, răspunderea contractuală sub forma daunelor care acompaniază rezoluțiunea.

Fiecare dintre remediile neexecutării obligațiilor contractuale este justificat teleologic de unul din dintre cele două tipuri de interes pe care le-am descris mai sus. Dreptul încetează când încetează rațiunea sa, așa că interesul, fiind rațiunea fiecărui remediu în parte, constituie deopotrivă și limita fiecărui remediu în parte.

2. În caz de neexecutare fără justificare și suficient de însemnată, creditorul poate alege între a obține protecția interesului pozitiv sau protecția interesului negativ

Creditorul unei obligații contractuale care este victima unei neexecutări fără justificare și suficient de însemnate are alegerea între a obține concursul dreptului pentru protecția interesului său pozitiv și a obține concursul dreptului pentru protecția interesului

⁵ Pentru detalii, a se vedea V. Diaconiță, Despre libertatea de a (nu) contracta: prejudiciul reparabil în caz de rupere în manieră ilicită a negocierilor, în volumul In honorem Valeriu Stoica, Drepturi, libertăți și puteri la începutul mileniului al III-lea, Ed. Universul Juridic, București, 2018, pp. 635 *et seq.*

⁶ Y. M. Laithier, Étude comparative des sanctions de l'inexécution du contrat, Ed. LGDJ, Paris, 2007, p. 160.

⁷ Y. M. Laithier, Étude comparative..., *op. cit.*, p. 173.

său negativ.

Astfel, întâi, conform art. 1.516 alin. (2) C. civ., „[a]tunci când, fără justificare, debitorul nu își execută obligația și se află în întârziere, creditorul poate, la alegerea sa și fără a pierde dreptul la daune-interese, dacă i se cuvin: 1. să ceară sau, după caz, să treacă la executarea silită a obligației; 2. să obțină, dacă obligația este contractuală, rezoluțiunea sau rezilierea contractului ori, după caz, reducerea propriei obligații corelative; 3. să folosească, atunci când este cazul, orice alt mijloc prevăzut de lege pentru realizarea dreptului său”. Din textul citat reiese că victima neexecutării obligației contractuale poate alege remediile cu ajutorul cărora să sancționeze debitorul.

Apoi, dacă pe baza articolului de mai sus creditorul optează în favoarea rezoluțiunii, conform art. 1.554 alin. (1) teza I C. civ., „[c]ontractul (...) se consideră că nu a fost niciodată încheiat”.

Așadar, creditorul-victimă a neexecutării poate manevra instrumentele juridice prin care îi sunt protejate cele două categorii de interese. El poate decide⁸ să mențină contractul și să îl sancționeze pe debitor prin intermediul executării silite în natură sau prin echivalent, caz în care îi va fi satisfăcut interesul pozitiv. Același creditor poate, de asemenea, să decidă să aneantizeze contractul de așa manieră încât să se considere că nu a fost niciodată încheiat, caz în care îi va fi satisfăcut interesul negativ⁹.

3. Măsura daunelor – executare prin echivalent (interesul pozitiv) este diferită de măsura daunelor consecutive rezoluțiunii (interesul negativ)

Măsura corectă a daunelor consecutive rezoluțiunii este dată de interesul negativ, nu de interesul pozitiv¹⁰. Altfel spus, daunele ce acompaniază rezoluțiunea sunt menite să completeze consecințele restituirii prestațiilor astfel încât repunerea părților în situația anterioară (sau, mai precis, în situația pe care ar fi avut-o dacă nu s-ar fi încheiat contractul) să fie cât mai exactă. Invers, rolul daunelor care acompaniază rezoluțiunea nu este acela ca, alături de restituirea prestațiilor, să contribuie la a-i conferi creditorului beneficiul pe care l-

⁸ În același sens, a se vedea Y. M. Laithier, *Étude comparative...*, op. cit., p. 209; L. Toma-Dăuceanu, *La résolution unilatérale. Droit comparé franco-roumain*, Ed. IRJS, Paris, 2016, pp 274-283, în special p. 281. În sens contrar, a se vedea, e.g., C. Paziuc, *Răspunderea contractuală. O analiză juridică și economică*, Ed. Universul Juridic, București, 2019, pp. 173 et seqq.

⁹ Pentru o prezentare amănunțită, a distincției dintre cele două tipuri de interese și a modului în care acestea influențează întinderea daunelor-interese, a se vedea Y. M. Laithier, *Étude comparative...*, op. cit., pp. 159 et seqq.

¹⁰ În același sens, a se vedea, e.g., V. Terzea, *Răspunderea civilă contractuală*, Ed. Solomon, București, 2021, p. 431; I.F. Popa, *Coordonatele răspunderii contractuale. Partea I - Fundamentele răspunderii contractuale*, în RRDP nr. 5/2015, para. 12. pct. A (cu mențiunea că, totuși, autorul califică daunele asociate rezoluțiunii drept executare prin echivalent – para. 4); C. E. Zamșa, *Efectele obligațiilor civile*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 141; Y. M. Laithier, *Étude comparative...*, op. cit., p. 209; L. Toma-Dăuceanu, *La résolution unilatérale...*, op. cit., pp 274-283, în special p. 281; M. Fabre-Magnan, *Droit des obligations, Contrat et engagement unilatéral*, 3e édition, Ed. PUF, Paris, 2012, pp. 703 et seqq.; în sens contrar, a se vedea, e.g., C. Paziuc, *Interesul ocrotit prin daunele-interese contractuale și calculul daunelor-interese*, în volumul *In honorem Valeriu Stoica, Drepturi, libertăți și puteri la începutul mileniului al III-lea*, Universul Juridic, București, 2018, passim.; M. Bianca, *Diritto civile. Vol. 5, La responsabilità*, Ed. a 2-a, Giuffrè Editore, Milano, 2012, p. 321-322; L. Pop, I. F. Popa, S. I. Vidu, *Drept civil, Obligațiile*, Ediția a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 245 și 261.; I. F. Cofaru, *Existența principiului favor contractus în sistemul Codului civil român*, Ed. Universul Juridic, București, 2022, p. 193.

ar fi extras din executarea perfectă a contractului¹¹.

Problema de mai sus formează obiectul unor dezbateri încă netranșate¹². Drept care, în cele ce urmează vom prezenta mai întâi motivele pentru care considerăm că daunele consecutive rezoluțiunii urmăresc să îl situeze pe creditor în starea pe care ar fi avut-o în cazul în care nu ar fi încheiat contractul în cadrul căruia a avut loc neexecutarea rezolutorie, nu în starea pe care ar fi avut-o în cazul în care acel contract s-ar fi executat perfect. În acest context, vom arăta și care sunt obiecțiile formulate față de teza pe care o susținem, precum și care sunt rațiunile pentru care nu suntem de acord cu ele. Apoi, vom extrage consecințele tezei pe care o susținem și le vom ilustra cu exemple.

3.1. Teza

În opinia noastră, victima unei neexecutări rezolutorii trebuie, cu ajutorul răspunderii, să fie situată patrimonial într-o stare pe cât cu putință de apropiată de cea pe care ar fi avut-o într-o realitate virtuală¹³, diferită de cea efectivă nu doar prin aceea că în ea nu este prezent ilicitul, ci și prin aceea că, în ea, contractul în cadrul căruia a avut loc neexecutarea nu s-a încheiat deloc.

Mai întâi, trebuie să dovedim de ce este necesar apelul la existența unei realități virtuale, imaginare, alternative celei efective.

Pornind de la funcția esențială a răspunderii civile, care este aceea de a aduce victima într-o stare cât mai apropiată de aceea pe care ar fi avut-o în absența faptei ilicite¹⁴, am

¹¹ A se vedea, e.g. L.L. Fuller, W. R. Perdue, The reliance interest in contract damages, Yale Law Journal, Vol. 46 (1936-1937), p. 54.

¹² Desigur, nu toți autorii români abordează problema măsurii prejudiciului în caz de rezoluțiune în funcție de interesul protejat. Cu toate acestea, autorii de dată mai recentă, mai pe scurt sau în detaliu, recunosc necesitatea unui etalon pentru determinarea întinderii reparațiilor în aceste cazuri. A se vedea, e.g., V. Terzea, Răspunderea civilă..., op. cit., p. 431; I.F. Popa, Coordonatele răspunderii..., op. cit., para. 12. pt. A; C. E. Zamșa, Efectele obligațiilor..., op. cit., p. 141; Y. M. Laithier, Étude comparative..., op. cit., p. 209; L. Toma-Dăuceanu, La résolution unilatérale..., op. cit., pp 274-283, în special p. 281; C. Paziuc, Interesul ocrotit..., op. cit., passim.; I. F. Cofaru, Existența principiului..., op. cit., p. 193.

¹³ Am primit sugestia de a înlocui referirile la „realitatea virtuală” cu referiri la „realitatea imaginară”, și referirile la „realitatea efectivă” cu referiri la „realitatea obiectivă”. Nu am dat curs acestei sugestii, pentru următoarele motive. Întâi, realitatea virtuală menționată în acest studiu nu descrie o lume alternativă construită doar cu ajutorul imaginației descătușate, pentru că (i) realitatea virtuală utilizată în acest studiu este cea care trebuie să fie replicată în ce o privește pe victimă, cât de fidel cu putință, sub aspect patrimonial, prin intermediul reparațiilor ce formează obiectul răspunderii și pentru că (ii) răspunderea nu este un instrument de împlinire a visurilor victimei sau ale oricui altcuiva. Spre deosebire de infinit de multele realități imaginare, realitatea virtuală diferă de cea efectivă doar în unele privințe, riguros controlate. De regulă, ea diferă de realitatea efectivă doar prin aceea că, în ea, lipsește ilicitul și consecințele pe care acesta le antrenează. Uneori, realitatea virtuală mai poate cuprinde și alte diferențe față de realitatea efectivă, anume când legiuitorul însuși prevede și alte coordonate ale realității virtuale care diferă de coordonatele realității efective (așa cum se întâmplă, conform art. 1.554 C. civ., în ipoteza în care neexecutarea este sancționată cu rezoluțiunea). Apoi, în opinia noastră, conceptul de „realitate obiectivă” nu poate reda, în întregime, bogăția realității prin care ne este dat să trecem fiecare dintre noi și pe care preferăm să o desemnăm ca fiind „realitate efectivă”.

¹⁴ P. Malaurie, L. Aynès, P. Stoffel-Munck, Droit civil. Obligations, Édition a 3-a, Ed. Defrénois, Paris, 2007, trad. de D. Dănișor, Ed. Wolters Kluwer, București, 2010, p. 137; Ph. Le Tourneau, Responsabilité (en général), în Répertoire de droit civil, Ed. Dalloz, Paris, 2017, par. 10; Cass. civ. 3e, 2 iunie 2004; Cass. com., 20 mai 2003; Cass. civ. 2e, 28 octombrie 1954, apud P. Casson, Dommages et intérêts, în Répertoire de droit civil, Ed. Dalloz, Paris, 2017, par. 15; B. Zeller, Damages under the Convention on Contracts for the International Sale of Goods,

demonstrat, în repetate rânduri, că prejudiciul poate fi definit ca fiind *diferența dintre situația patrimonială pe care ar fi avut-o victima în absența faptei ilicite (descăzutul) și situația patrimonială a acesteia în prezența faptei ilicite (scăzătorul)*¹⁵. Din această definiție reiese că determinarea întinderii despăgubirilor ce trebuie plătite ca efect al răspunderii constituie un proces în care trebuie strunite deopotrivă abilitățile de aritmetică și imaginația juristului. Situația patrimonială pe care ar fi avut-o victima în absența faptei ilicite nu poate fi observată, ci trebuie plăzduită de jurist. Acesta din urmă trebuie să compună, cu mintea, o întreagă realitate virtuală, alternativă celei efective în care a avut loc ilicitul, diferită de aceasta din urmă în principiu doar prin aceea că, în ea (în realitatea virtuală), ilicitul și consecințele sale se petrec. Prin intermediul despăgubirilor, situația victimei ilicitului trebuie ameliorată astfel încât, adăugând la realitatea efectivă suma primită de la făptuitor, victima să fie cât mai aproape, ca stare patrimonială, de ce ar fi avut în realitatea virtuală, ideală, fără ilicit¹⁶.

Apoi, trebuie dovedit că realitatea virtuală către care aspiră instituția răspunderii diferă de cea efectivă nu doar prin absența ilicitului, ci și prin absența contractului ce a ocazionat ilicitul.

Astfel, numărul alternativelor imaginare ale realității efective este infinit. Mai mult, este infinit și numărul realităților alternative imaginare în care, spre deosebire de realitatea efectivă, ilicitul nu este prezent. Nu toate sunt relevante pentru funcționarea răspunderii. Imaginația ce trebuie activată pentru compunerea descăzutului, din operația aritmetică a prejudiciului, trebuie ținută în frâu. Nu trebuie să fie o pură fantezie situația virtuală în care s-ar fi găsit victima în absența ilicitului și care se impune a fi replicată, în întreaga măsură în care se poate, cu ajutorul răspunderii; răspunderea nu își propune să împlinească orice vis al victimei¹⁷. Instrumentul juridic de moderare a imaginației care compune descăzutul din operația aritmetică a prejudiciului este testul legăturii cauzale, instituit de art. 1.530 C. civ. Prejudiciul supus reparației trebuie să fie consecința directă și necesară a neexecutării. Testul de regulă utilizat pentru stabilirea legăturii cauzale este cel al condiției *sine qua non*¹⁸. El nu

Oceana Publications, New York, 2005, p. 119; pentru materia reparațiilor, în cazul contractelor, a se vedea și Comentariul art. 2:301 din Principiile Dreptului European al Contractelor, disponibil on-line la <https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/c2-3.pdf>, p. 214.

¹⁵ V. Diaconiță, Executarea silită în natură a obligațiilor contractuale în sistemul Codului civil român. Noțiunea și condițiile de drept comun, Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 125.

¹⁶ Probabil că explicația succintă de mai sus lasă, încă, impresia unei pedanterii teoretice, prea puțin conectate la nevoile practicii, speculative (pentru că recurge la imaginație) și lipsite de pragmatism. În realitate, aceia dintre juriști care cred că rezolvă problema determinării întinderii prejudiciului reparabil fără a construi o realitate alternativă, virtuală, fie nu sunt conștienți de ce fac, ca aceia care merg pe bicicletă fără să poată explica de ce, ba, eventual, chiar îndoindu-se de legile fizicii care le permit să o facă, fie greșesc.

¹⁷ P. Malaurie, L. Aynès, P. Stoffel-Munck, Drept civil..., op. cit., p. 141; P. Oudot, La perte de chance : incertitudes sur un préjudice certain, în Gazette du Palais nr. 57/2011, secțiunea I.A.1.

¹⁸ Desigur, aceasta nu este singura teorie avansată pentru stabilirea legăturii cauzale. Pentru o extrem de complexă perspectivă asupra cauzalității, a se vedea, de pildă, S. Shavell, An Analysis of Causation and the Scope of Liability in the Law of Torts, în The Journal of Legal Studies (University of Chicago), vol. 9, no. 3, Jun. 1980, *passim*. Pentru un inventar al teoriilor cauzalității avansate de doctrina și jurisprudența din România, a se vedea V. Pătulea, Studiu de drept comparat în legătură cu condițiile responsabilității civile. Componenta „raportului de cauzalitate” dintre fapta ilicită și consecințele păgubitoare ale acesteia, în PR nr. 4/2012, pp. 27-51. În ce privește problema legăturii cauzale în sistemul vechiului Cod civil, textul de referință rămâne secțiunea intitulată „raportul de cauzalitate din M. Eliescu, Răspunderea civilă delictuală, Editura Academiei R.S.R., București, 1972, pp. 110 et seqq.

este o invenție a juriștilor, ci, dimpotrivă, este folosit deseori în știință¹⁹, ca metodă prin care se mențin constante toate variabilele unei situații, cu excepția celei a cărei influență se dorește a fi studiată. Metoda poartă, de regulă, denumirea de *caeteris paribus*²⁰ sau, la cei de limbă engleză, „the but-for test”²¹, iar aplicarea sa presupune un exercițiu controlat de imaginație: menținând toate celelalte lucruri neschimbate (*caeteris paribus*), situația patrimonială rea a pretinsei victime ar fi fost alta, mai bună, în absența faptei ilicite? Dacă și în absența, și în prezența faptei ilicite pretinsa victimă tot la fel de rău ar fi dus-o, atunci înseamnă că fapta ilicită nu a contribuit cauzal la suferința reclamantului. Să ne întoarcem la definiția prejudiciului care decurge din funcția esențială a răspunderii. Dacă și în absența, și în prezența faptei ilicite victima suferă în exact același mod, înseamnă că răspunderea nu va interveni, pe de o parte, pentru că nu este îndeplinită cerința legăturii cauzale și, pe de altă parte, pentru că nu există, de fapt, paguba. Într-adevăr, dacă starea rea a pretinsei victime ar fi existat și cu, și fără fapta ilicită a pârâtului, atunci descăzutul (amintim, starea pe care ar fi avut-o pretinsa victimă în absența faptei) are o valoare egală cu scăzătorul (starea pe care o are victima în prezența faptei) și, deci, rezultatul operațiunii de scădere (adică prejudiciul) este zero²².

De regulă, pentru a se putea aplica metoda *caeteris paribus*, pentru stabilirea legăturii cauzale, și, deci, pentru a se putea fixa descăzutul, din operațiunea de scădere care ne conduce la identificarea prejudiciului reparabil este important să se delimiteze exact în ce constă ilicitul săvârșit de făptuitor²³ și, apoi, doar el trebuie îndepărtat, intelectual, din șirul evenimentelor ce au condus la situația rea a pretinsei victime. Pentru a se stabili ce s-ar fi întâmplat dacă fapta ilicită nu ar fi avut loc, restul variabilelor este esențial să rămână neschimbate. Scenariul de fapt în care determinăm valoarea descăzutului trebuie să difere de acela din care extragem valoarea scăzătorului doar prin fapta ilicită, pentru că, altfel, răspunderea devine, dintr-un instrument de reparație, o sursă de îmbogățire: pârâtul ar indemniza pretinsa victimă și pentru consecințe pe care fapta sa ilicită nu le-a produs.²⁴

¹⁹ Pentru observația, făcută încă de la începutul secolului trecut, că metoda prin care se stabilește legătura cauzală în materie de răspundere corespunde concepției științifice asupra cauzei, a se vedea *R. Demogue*, *Des obligations en général. Sources des obligations*, Tome IV, Librairie Arthur Rousseau, Paris, 1924, p. 3. Metoda de stabilire a legăturii cauzale avută în vedere de autor este „il n’y a relation causale que si l’acte incriminé n’ayant pas eu lieu, l’effet ne se fut probablement pas réalisé”.

²⁰ *S. Schiffer*, *Ceteris Paribus Laws*, în *Mind: New Series*, vol. 100, no. 1 (Jan. 1991), pp. 1-17.

²¹ *D. Howarth (et al.)*, *Hepple and Matthews’ Tort Law*, ed. a 7-a, Hart Publishing, Oxford, 2015, pp. 345 et seqq. *G. Williams*, *Causation in the Law*, în *The Cambridge Law Journal*, vol. 19, issue 1, April 1961, p. 63; *B. Zeller*, *Damages under the Convention...*, *op. cit.*, p. 105; *P. Vanezis*, *Medical Responsibility and Liability in the United Kingdom* în *Santo Davide Ferrara*, *Malpractice and Medical Liability - European State of the Art and Guidelines*, Springer, 2013, p. 140.

²² Pentru legătura strânsă dintre modul de stabilire a întinderii prejudiciului, pe de o parte, și cerința legăturii cauzale, de cealaltă parte, a se vedea, *e.g.*: *S. Steel*, *Proof of Causation in Tort Law*, în *Cambridge Studies in International and Comparative Law*, publicat de Cambridge University Press, 2015, p. 60; *Ph. Le Tourneau*, *Responsabilité (en général)*, *op. cit.*, par. 57; *M. Bianca*, *Diritto civile...*, *op. cit.*, p. 123.

²³ *D. Chenu*, *Préjudice réparable en matière de rupture fautive des pourparlers*, în *Dalloz actualité* 15 janvier 2009, p. 1; *P. Jourdain*, *Préjudice consécutif à la rupture fautive des pourparlers (Civ. 3e, 28 juin 2006, SARL Antineas c/ SCI Longson et autre, pourvoi n° 04-20.040, FP-P+B+R+I, D. 2006, p. 2963, note D. Mazeaud, et 2638, obs. S. Amrani-Mekki et B. Fauvarque-Causson, supra p. 754, obs. J. Mestre et B. Fages, JCP 2006.II.10130, note O. Deshayes, et I.166, n° 6, obs. Ph. Stoffel-Munck)*, în *RTDciv.* 2006, pp. 770-771.

²⁴ Pentru observația că răspunderea nu este și nu trebuie să fie un instrument care să procure îmbogățirea, a se vedea, *e.g.*: *G. Viney*, *P. Jourdain*, *S. Carval*, *Les effets de la responsabilité*, 4e éd., LGDJ, Issy-les-Moulineaux,

Așadar, de regulă, realitatea virtuală către care tinde răspunderea diferă de cea efectivă doar prin aceea că, în ea, ilicitul nu este prezent.

În mod excepțional, în cazul răspunderii ce acompaniază rezoluțiunea, legiuitorul instituie o diferență suplimentară între realitatea virtuală, care servește drept descăzut în operațiunea de scădere necesară identificării prejudiciului reparabil, și realitatea efectivă, care constituie scăzătorul în aceeași operațiune.²⁵ Astfel, în ce privește prejudiciul reparabil în caz de rezoluțiune, realitatea virtuală se caracterizează și prin aceea că, în ea, contractul care a ocazionat neexecutarea rezolutorie nu s-a încheiat deloc. Explicația este evidentă: daunele pot acompania rezoluțiunea, așa cum o prevede expres Art. 1.549 (1) C. civ., iar ca efect al rezoluțiunii, potrivit Art. 1.554 (1) teza I C. civ. „[c]ontractul (...) se consideră că nu a fost niciodată încheiat”.

3.2. Via negativa: de ce nu sunt întemeiate argumentele în sprijinul tezei contrare

Față de aplicabilitatea soluției de mai sus în actualul drept român a fost formulată și teza contrară, în sensul în care daunele se măsoară după un criteriu unic, acela al interesului pozitiv, indiferent dacă reprezintă o executare prin echivalent sau dacă acompaniază rezoluțiunea. Vom expune argumentele aduse în sprijinul acestei teze contrare, în cele ce urmează, indicând și motivele pentru care nu suntem de acord cu ele.

Primul argument este cel al compatibilității principale a Codului civil, în cazul daunelor-interese contractuale, doar cu măsura dată de interesul pozitiv.²⁶ Astfel, se arată următoarele: „(...) prejudiciul și, mai departe, daunele-interese se stabilesc întotdeauna în relație cu scenariul alternativ conduitei ilicite, i.e. cu situația ipotetică în care această conduită nu s-ar fi produs. De vreme ce, în sfera răspunderii contractuale, conduita ilicită constă în neexecutarea obligației contractuale [art. 1.350 alin. (1) și (2)] iar neexecutarea obligației are ca scenariu alternativ numai executarea sa perfectă (negația logică a conceptului de neexecutare), plasarea creditorului în situația în care acesta s-ar afla dacă nu s-ar fi săvârșit conduita ilicită nu poate însemna altceva decât punerea în postură executării perfecte a obligației. Așadar, la întrebarea „care ar fi starea creditorului dacă nu s-ar fi săvârșit fapta ilicită?”, singurul răspuns, în domeniul contractual, este „starea în care s-ar găsi creditorul dacă, în termenii art. 1.350 alin. (1)-(2) C. civ., debitorul și-ar fi executat obligațiile contractuale”²⁷.

Ulterior, autorul citat mai sus adaugă o calificare importantă, pentru scopul acestei discuții, după cum urmează: „(...) din punct de vedere tehnic, **sub rezerva unor norme derogatorii**, Codul civil nu este compatibil la nivel substanțial, în cazul daunelor-interese contractuale, decât cu măsura așteptării legitime, deoarece daunele urmăresc să-l pună pe

2017, p. 155; T.R. Popescu, P. Anca, Teoria generală a obligațiilor, Ed. Științifică, București, 1968, p. 161; B. Zeller, Damages under the Convention..., op. cit., p. 121; P. Casson, Dommages et intérêts..., op. cit., par. 15.

²⁵ Cazul daunelor consecutive rezoluțiunii nu constituie o ipoteză singulară de deviere de la regula de drept comun a stabilirii legăturii cauzale și, deci, a descăzutului din operațiunea aritmetică de determinare a prejudiciului. În cazul răspunderii obiective pentru fapta lucrului, de pildă, se admite că se aplică un test de stabilire a legăturii cauzale diferit cu totul de cel uzual. Pentru detalii a se vedea V. Diaconiță, Brèves considérations sur certains aspects du régime juridique de la responsabilité du fait des choses, du point de vue du droit roumain, în volumul colectiv Comparaison de la réforme du droit français de la responsabilité civile avec le nouveau Code civil roumain, Vol. I, Ed. IRJS, Paris, 2018, pp. 187 et seqq.

²⁶ C. Paziuc, Răspunderea contractuală..., op. cit., pp. 159 et seqq.

²⁷ C. Paziuc, Răspunderea contractuală..., op. cit., p. 163.

*creditor în poziția în care acesta s-ar afla dacă nu s-ar fi produs conduita ilicită a debitorului, adică – în materie contractuală – dacă acesta și-ar fi respectat obligația*²⁸ (s.n., V.D.).

Nu considerăm întemeiat acest argument, cu toate că suntem de acord cu principiul lui. Mai mult, nu doar că suntem de acord cu principiul, chiar l-am susținut în trecut în repetate rânduri²⁹. Astfel, este adevărat că regula *caeteris paribus* trebuie manevrată atent, întrucât altfel răspunderea riscă să devină un vehicul de îmbogățire. Este exact că, la stabilirea întinderii prejudiciului și la verificarea legăturii cauzale, din șirul de evenimente trebuie extrasă, cu mintea, cu grijă, doar fapta ilicită. Aceasta este regula în materie de răspundere, dar în situația răspunderii care acompaniază rezoluțiunea se aplică excepția provocată de art. 1.554 alin. (1) teza I C. civ., care constituie o normă derogatorie ce are întâietate chiar conform obiecției citate: situația în care trebuie pus creditorul ulterior rezoluțiunii nu se caracterizează doar prin aceea că, în ea, ilicitul este inexistent, ci prin aceea că, în ea, nu există și se consideră că nu s-a încheiat vreodată chiar contractul care a ocazionat neexecutarea rezolutorie.

Al doilea argument funcționează în tandem cu primul și constituie o obiecție față de teza ce pledează în favoarea interesului negativ, ca măsură a daunelor alăturate rezoluțiunii: se argumentează că efectul retroactiv al rezoluțiunii nu poate constitui o justificare pentru ca interesul negativ să constituie măsura daunelor consecutive acesteia, pentru motivul că există o necesitate logică a acceptării unei limite a retroactivității în această materie³⁰. Retroactivitatea rezoluțiunii ar fi reflexia necesară a paletei largi de efecte non-obligaționale ce se pot produce în baza contractului: ce s-a făcut prin contract trebuie desfăcut prin efectul retroactiv al rezoluțiunii. Totuși, retroactivitatea nu trebuie absolutizată, în sensul în care să dicteze și întinderea despăgubirilor ce acompaniază rezoluțiunea. În același context conceptual, se afirmă că daunele asociate rezoluțiunii sunt fundamental diferite de cele care însoțesc, de exemplu, anularea contractului pentru dol sau pentru violență.³¹ În cazul neexecutării urmate de rezoluțiune, fapta ilicită generând răspunderea este neexecutarea obligației, ceea ce ar însemna că, pentru scopul stabilirii prejudiciului, doar neexecutarea trebuie îndepărtată și înlocuită cu alternativa sa, executarea. În cazul răspunderii incidente în caz de anulare pentru dol sau pentru violență, fapta ilicită implică încheierea contractului, ceea ce ar însemna că, pentru determinarea întinderii prejudiciului, chiar încheierea contractului trebuie înlocuită cu alternativa sa, care este lipsa contractului³².

Partajăm premisa raționamentului expus mai sus. Am folosit-o în trecut pentru a demonstra că daunele consecutive rezoluțiunii sunt o specie a răspunderii contractuale și nu o specie a răspunderii delictuale³³. Cu toate acestea, nu considerăm că din ea poate fi extrasă concluzia că interesul deservit de daunele consecutive rezoluțiunii este altul decât interesul negativ. Iată de ce:

²⁸ *Idem*, p. 179.

²⁹ Cel mai pe larg, problema este tratată în V. Diaconiță, *Despre libertatea de a (nu)...*, op. cit., pp. 635 et seqq.

³⁰ C. Paziuc, *Răspunderea contractuală...*, op. cit., pp. 174 et seqq.

³¹ *Idem*, p. 176.

³² În sensul în care interesul negativ este măsura corectă a daunelor acordate în cazul în care nulitatea contractului atrage și răspunderea, a se vedea, e.g. M. Bianca, *Diritto civile. Vol. 3. Il contratto*, Giuffrè Editore, Milano, 2000, p. 630; M. Fabre-Magnan, *Droit des obligations...*, op. cit., pp. 703 et seqq.

³³ V. Diaconiță, *Executarea silită în natură...*, op. cit., pp. 126-127. În același sens, a se vedea, e.g., M. Nicolae, *Drept civil. Teoria generală. Vol. II. Teoria drepturilor subiective civile*, Ed. Solomon, București, 2018, p. 540; A. Bénabent, *Droit des obligations*, 14e édition, Paris, Ed. LGDJ Montchrestien, 2014, p. 292; H. Beale (et al.), *Cases, Materials and Text on Contract Law*, Ediția a 2-a, Hart Publishing, Oxford, 2010, pp. 976-977.

Textul legal de la care trebuie pornit este art. 1.554 alin. (1) teza I C. civ.; conform voinței explicitate a legiuitorului, „[c]ontractul desființat prin rezoluțiune se consideră că nu a fost niciodată încheiat”. Aceasta este regula pe care trebuie să o interpretăm astfel încât să nu ajungem la un rezultat absurd. Astfel, efectul retroactiv al rezoluțiunii nu trebuie să fie într-atât de cuprinzător încât să elimine și neexecutarea fără justificare ce a ocazionat chiar rezoluțiunea. Atât. Aceasta este singura limită a caracterului retroactiv al rezoluțiunii impusă de logică. În orice caz, efectul distructiv retroactiv de contract al rezoluțiunii nu poate fi limitat atât de mult până la a se ajunge la concluzia că un contract care ar trebui să se considere că nu a fost niciodată încheiat, în realitate, se va executa prin echivalent. Din punctul nostru de vedere este neconvingătoare susținerea că dreptul îi pretinde creditorului să își limiteze pretențiile la despăgubiri care să corespundă beneficiului pe care l-ar fi extras din executarea perfectă a contractului în condițiile în care același drept i-a permis aceluiași creditor, în același context, să suprimă contractul în așa mod încât să se considere că nu a fost niciodată încheiat. În orice caz, revenind la structura formală a obiecției pe care o analizăm: din aceea că efectul retroactiv al rezoluțiunii are o anumită limită nu reiese că această limită este situată în așa mod încât să fie convenabil pentru obiecție și neconvenabil pentru teza pe care o susținem. Este adevărat că, pentru a nu fi o sancțiune comică și absurdă, rezoluțiunea nu se autosuprimă, nu își retează izvorul. În rest, însă, rezoluțiunea chiar face ceea ce prevede legiuitorul că face, anume distruge contractul în așa mod încât se consideră că nu a fost niciodată încheiat.

De asemenea, din perspectiva relevantă pentru scopul acestui studiu (anume aceea a măsurii despăgubirilor dictate de interesul pozitiv sau de interesul negativ) nu considerăm că există o diferență fundamentală între daunele în caz de anulare pentru dol sau violență și daunele consecutive rezoluțiunii. Este adevărat că fapta ilicită este diferită, în cele două ipoteze. Cu toate acestea, nu credem că se poate susține că efectul distructiv al nulității relative pentru dol sau violență este mai amplu decât acela produs de rezoluțiune³⁴. Legiuitorul, cel puțin, nu autorizează o asemenea diferență. În Art. 1.254 (1) C. civ. stabilește regula următoare: „[c]ontractul lovit de nulitate absolută sau anulat este considerat a nu fi fost niciodată încheiat”. În art. 1.554 alin. (1) teza I C. civ. stabilește aceeași regulă: „[c]ontractul desființat prin rezoluțiune se consideră că nu a fost niciodată încheiat”. În consecință, atât prin daunele (delictuale) datorate în caz de anulare³⁵ pentru dol sau violență cât și în cazul daunelor (contractuale) consecutive rezoluțiunii, victima ilicitului trebuie situată, prin despăgubiri, patrimonial, în realitatea în care s-ar fi găsit dacă nu ar fi încheiat

³⁴ Dimpotrivă, de regulă, efectele retroactive pe care le produc cele două instituții sunt prezentate ca fiind trăsături care aseamănă rezoluțiunea de nulitate. A se vedea, e.g., M. Nicolae, *Drept civil...*, op. cit., p. 539; A. Bénabent, *Droit des obligations...*, op. cit., p. 290. Pentru observația că, din perspectiva daunelor, soluțiile din materia rezoluțiunii ar trebui să fie aceleași cu cele din materia nulității, a se vedea P. Delebecque, F.J. Pansier, *Droit des obligations. Contrat et quasi-contrat*, ed. a 6-a, LexisNexis, Paris, 2013, p. 318.

³⁵ În ce privește efectul retroactiv al nulității, în general, însă fără a fi făcută o mențiune expresă despre măsura despăgubirilor datorate în cazul în care cauza de nulitate antrenează răspunderea, se susțin următoarele „(...) practică, în temeiul retroactivității efectelor nulității, toate efectele actului sunt socotite inexistente sau, după caz, sunt înlăturate, nimicite, ajungându-se ca autorul sau autorii lui să fie în situația în care n-ar fi încheiat niciodată acel act” (M. Nicolae, *Drept civil...*, op. cit., p. 570; pentru o formulare similară, a se vedea R. Rizoiu, *Curs de teoria actului juridic civil*, Ed. Hamangiu, București, 2021, p. 603). Rezultă din acest citat că punerea părților în situația în care nu ar fi încheiat niciodată actul este consecința caracterului retroactiv al nulității. Or, dacă nulitatea și rezoluțiunea au în comun caracterul retroactiv, de aici decurge că și în materie de rezoluțiune, părțile trebuie puse tot în situația în care nu ar fi încheiat niciodată actul.

niciodată contractul³⁶.

Al treilea argument este de analiză economică³⁷. Se susține, în esență, că stimulii economici generați de asocierea rezoluțiunii cu măsura interesului negativ a daunelor sunt contraproductivi în comparație cu stimulii economici generați de asocierea rezoluțiunii cu măsura interesului pozitiv a daunelor. Sunt două fațete ale acestui argument:

Pe de-o parte, se susține că nu ar trebui să i se permită creditorului-victimă a unei neexecutări rezolutorii să treacă asupra debitorului cu ajutorul daunelor măsurate de interesul negativ, riscul decurgând dintr-o decizie greșită de afaceri. Astfel, dacă acesta a încheiat un contract ce se dovedește a fi neprofitabil din rațiuni exterioare părților (*e.g.*, fluctuațiile pieței), lui nu ar trebui să i se permită să folosească rezoluțiunea și daunele atașate acesteia pentru a îndepărta consecințele deciziilor lui rele. Se susține că victima ce a cumpănit greșit la contractare ar trebui să poată obține, alături de restituirea prestațiilor, cel mult beneficiul (mic) pe care i l-ar fi procurat executarea perfectă a contractului pe care l-a încheiat, nu beneficiul (mai mare) de care s-ar fi bucurat dacă n-ar fi contractat. Riscul afacerii proaste este eficient să rămână la el, întrucât el era, anterior contractării, în cea mai bună poziție pentru a-l gestiona. Altfel spus, e preferabil ca fiecare parte să fie stimulată să-și poarte propria grijă de a nu încheia afaceri proaste, iar măsurarea după interesul negativ a daunelor consecutive rezoluțiunii ar descuraja această soluție preferabilă.

De cealaltă parte, în continuarea ideii de mai sus, se mai argumentează că un asemenea creditor care a încheiat un contract neprofitabil ar căpăta înclinația să frustreze și să nu coopereze, pentru a provoca o neexecutare rezolutorie, în cazul în care daunele alăturate rezoluțiunii s-ar determina după interesul negativ³⁸.

Împărtășim un punct de vedere diferit, după cum urmează:

În primul rând, nu este nevoie de un stimul ocolit, așa cum ar fi acela al modului în care se calculează daunele, pentru a descuraja creditorul să frustreze și să nu coopereze. În realitate, el are deja îndatorirea de a nu frustra și de a coopera, în virtutea îndatoririi mai largi de bună-credință de care este ținut, conform Art. 1.170 C. civ., în tot cursul executării contractului. El este puternic descurajat să nu frustreze executarea din partea cocontractantului său și de regula cuprinsă în Art. 1.517 C. civ. potrivit căreia creditorul nu se poate prevala de neexecutarea pe care chiar el a cauzat-o. El este stimulat și să coopereze pentru că prejudiciile pe care le-ar fi putut evita, cu minime diligențe, nu sunt supuse reparației, conform art. 1.534 C. civ.

În al doilea rând, preocuparea pentru debitorul care nu ar trebui să suporte riscul afacerii proaste încheiate de creditor este, *întâi de toate*, nejustificată. În realitate, pentru evitarea suportării acestui risc, în viziunea în care daunele consecutive rezoluțiunii sunt măsurate după interesul negativ, debitorul nu trebuie să facă nimic ieșit din comun. Pentru a conserva beneficiul afacerii bune pe care prin ipoteză a încheiat-o, debitorul trebuie doar să își execute propria obligație. În această lumină, deci, regula stabilirii daunelor consecutive rezoluțiunii după măsura interesului negativ adaugă asupra debitorului un stimul economic să execute, fapt ce reprezintă rațiunea ultimă a întregului sistem de remedii contractuale. Preocuparea pentru a stimula executarea voluntară a contractelor este, în opinia noastră, mai virtuoasă decât preocuparea de a menține creditorii – victime ale unor neexecutări

³⁶ În același sens, a se vedea *M. Fabre-Magnan*, *Droit des obligations...*, *op. cit.*, pp. 703 et seqq.; *I.F. Popa*, *Coordonatele răspunderii...*, *op. cit.*, para. 12, pct. A.

³⁷ A se vedea, *e.g.*, *M. Bianca*, *Diritto civile...*, *op. cit.*, p. 321-322.; *C. Paziuc*, *Interesul ocrotit...*, *op. cit.*, p. 711;

³⁸ *C. Paziuc*, *Răspunderea contractuală...*, *op. cit.*, p. 185.

grave captivi în afacerile proaste pe care le-au încheiat. *Apoi*, legiuitorul însuși nu poartă grija debitorului care a săvârșit o neexecutare rezolutorie, care nu ar trebui să suporte riscul afacerii neprofitabile încheiate de creditor. Aceasta rezultă din aceea că, în caz de neexecutare rezolutorie, de multe ori creditorul poate trece asupra debitorului acest risc prin simplul recurs la restituirea prestațiilor, despre care nu se poate argumenta, în vreun fel, că este limitată valoric la ceea ce creditorul ar fi obținut din executarea conformă a contractului. Din această ultimă observație rezultă două indicii în sensul în care măsura daunelor consecutive rezoluțiunii este interesul negativ. Pe de-o parte, este lipsit de consecvență un sistem legislativ în cadrul căruia daunele ce însoțesc rezoluțiunea nu îi permit creditorului să iasă din afacerea proastă, iar restituirea prestațiilor consecutivă rezoluțiunii, din contră, îi permite creditorului să iasă din acea afacere proastă. De cealaltă parte, un asemenea sistem ar genera diferențe de tratament ce nu pot fi justificate de un criteriu obiectiv între diverși creditori care au încheiat afaceri proaste și care sunt victime ale unor neexecutări rezolutorii. Astfel, unii dintre ei nu ar putea dovedi că, în realitatea alternativă contractării, ar fi putut obține beneficii care să nu fie acoperite, valoric, de restituirea prestațiilor. Aceștia, deși nu primesc daune care să însoțească rezoluțiunea, își văd pe deplin interesul negativ satisfăcut. Ceilalți, în schimb, adică aceia care arată că, prin contractare, au pierdut afaceri ce le-ar fi procurat beneficii mai ample, valoric, decât valoarea prestațiilor restituite nu ar putea să obțină reparații pentru pierderea acestor beneficii excedentare, deci ei nu și-ar vedea interesul negativ pe deplin satisfăcut. Această diferență de tratament nu ar avea la bază un criteriu obiectiv și rațional care să o justifice.

Pentru a conchide sub aspectul acestei abordări de analiză economică a dreptului: în opinia noastră, adoptarea interesului negativ ca măsură a despăgubirilor ce acompaniază rezoluțiunea nu aduce stimuli economici de rău augur, în comparație cu adoptarea, în locul interesului negativ, a celui pozitiv. Chiar dimpotrivă. Mai mult, interesul negativ ca măsură a daunelor consecutive rezoluțiunii, în comparație cu interesul pozitiv, nu instituie o diferență de tratament fără un criteriu obiectiv și rațional între creditorii care sunt victime ale unor neexecutări rezolutorii și care optează în favoarea desființării contractului prin rezoluțiune.

Al patrulea argument adus în sprijinul tezei contrare vizează pretinsa inconsecvență a tezei pe care o susținem cu soluția ce trebuie dată în caz de reziliere. Obiecția este că nu se poate accepta logic că în caz de rezoluțiune se protejează interesul negativ, iar în caz de reziliere, invers, interesul pozitiv³⁹, iar varianta măsurării daunelor ce acompaniază rezilierea după interesul negativ este imposibil de acceptat. Nu este o obiecție pe care să o putem primi: teza pe care o promovăm nu își propune să rezolve toate problemele dreptului. Ea nu își propune să elucideze nici măcar problema măsurii despăgubirilor, în general sau, în întregime, problema măsurii despăgubirilor în cazul în care răspunderea se alătură altor sancțiuni, așa cum ar fi executarea silită în natură, rezilierea, etc. Întinderea argumentelor din acest articol vizează, strict, problema daunelor consecutive rezoluțiunii. Doar în legătură cu rezoluțiunea, legiuitorul trasează regula prevăzută de art. 1.554 alin. (1) C. civ., potrivit căreia contractul desființat prin intermediul acestei instituții juridice se consideră a nu fi fost vreodată încheiat. În caz de reziliere nu există această regulă. Drept care, nu poate fi criticată o teză pentru ceva ce ea nu cuprinde (*i.e.*, situația daunelor alăturate rezilierii), în legătură cu o materie în care lipsește piesa centrală (*i.e.*, art. 1.554 C. civ.) pe care este fundamentată teza în materia pe care o are în vedere (*i.e.*, situația daunelor alăturate rezoluțiunii).

³⁹ C. Paziuc, Răspunderea contractuală..., *op. cit.*, pp. 179 et seqq.

Al cincilea argument furnizat în favoarea tezei contrare, că rezoluțiunea ar trebui acompaniată de daune măsurate după interesul pozitiv, este că există diverse aplicații legislative ale asocierii dintre rezoluțiune și daunele-interese evaluate potrivit măsurii interesului pozitiv (așteptării legitime). Se citează, în acest sens, art. 1.700 alin. (2) și art. 1.702 C. civ., din materia evicțiunii, art. 1.712 C. civ. din materia viciilor ascunse, art. 1.726 C. civ., din materia executării directe. Niciunul dintre aceste texte nu pledează, de fapt, în favoarea interesului pozitiv, ca măsură a daunelor alăturate rezoluțiunii. Astfel:

Dispozițiile din materia evicțiunii sunt cele mai exotice dintre toate, pentru că reglementează tipuri de prejudicii ce trebuie reparate și care sunt specifice atât interesului pozitiv, cât și interesului negativ. Vom reveni asupra acestei probleme mai jos. Pentru moment, este suficient să ne raportăm la două exemple grăitoare. Pe de-o parte, art. 1.702 alin. (1) lit. a) C. civ. conferă cumpărătorului posibilitatea de a obține despăgubiri constând în contravaloarea unor anumite fructe. De fructe, cumpărătorul s-ar fi bucurat doar în prezența contractului, în absența evicțiunii, așa că ele corespund interesului pozitiv. De cealaltă parte, în contrast, art. 1.702 alin. (1) lit. c) C. civ. permite cumpărătorului să obțină despăgubiri pentru cheltuielile încheierii și executării contractului. În prezența contractului, în absența evicțiunii (*i.e.*, în scenariul ce corespunde interesului pozitiv), cumpărătorul ar fi rămas să suporte aceste cheltuieli, nu ar fi putut obține despăgubiri de la vânzător pentru ele. Doar dacă victima trebuie situată în starea pe care ar fi avut-o în absența contractului, aceste cheltuieli trebuie să îi fie compensate de vânzător, ceea ce înseamnă că ele corespund interesului negativ. Așadar, textele din materia evicțiunii nu pot servi drept argument pentru a măsura daunele consecutive rezoluțiunii conform criteriului interesului pozitiv, pentru că ele reglementează daune specifice și interesului pozitiv și interesului negativ.

De asemenea, nici dispozițiile din materia viciilor nu furnizează un argument care să pledeze în favoarea interesului pozitiv, ca măsura a daunelor în caz de rezoluțiune. Primul alineat al art. 1.712 C. civ. se limitează la a preciza că „vânzătorul este obligat la plata de daune-interese, pentru repararea întregului prejudiciu cauzat, dacă este cazul”. Textul nu cuprinde un criteriu de măsurare a acestui întreg prejudiciu, așa încât este neutru, din perspectiva relevantă aici. Al doilea alineat al art. 1.712 C. civ. furnizează un argument în favoarea interesului negativ, ca măsură a despăgubirilor în caz de rezoluțiune. Astfel, în cazul în care vânzătorul nu cunoștea viciile, iar vânzarea este desființată prin rezoluțiune din pricina lor, cumpărătorul este îndreptățit să obțină restituirea prețului, ceea ce corespunde cu interesul negativ și despăgubiri pentru „cheltuielile făcute cu prilejul vânzării”, ceea ce corespunde tot interesului negativ.

În fine, art. 1.726 C. civ. nu constituie un exemplu de alăturare de către legiuitor a rezoluțiunii și a daunelor măsurate conform interesului pozitiv, pentru motivul că executarea directă este o formă de executare silită în natură⁴⁰, nu o formă de rezoluțiune. Prin executarea directă, creditorul (vânzătorul sau cumpărătorul) poate obține prin constrângere aplicată debitorului exact situația pe care ar fi avut-o în prezența executării conforme și voluntare a obligației de către cocontractantul său.

Al șaselea argument adus în sprijinul tezei contrare celei pe care o susținem este cel al restrângerii libertății debitorului nejustificate de o rațiune teleologică. Se susține că „(...) nu sunt clare motivele pentru care sistemul remediilor ar trebui să admită premisa că debitorul își limitează libertatea, prin contract, nu doar atât cât este necesar pentru a

⁴⁰ În acest sens, a se vedea V. Diaconiță, Executarea silită în natură..., *op. cit.*, p. 224.

procura creditorului beneficiul promis, în natură sau prin echivalent, ci și în măsura asigurării creditorului împotriva pierderilor pe care afacerea le-ar genera chiar dacă debitorul și-ar executa întocmai obligațiile". Nu suntem de acord că există această ambiguitate și considerăm că problema este clădită pe un fundament inexact. Nu este adevărat că măsurarea după interesul negativ a daunelor asociate rezoluțiunii ar transforma contractul într-un mecanism de asigurare a creditorului împotriva pierderilor pe care afacerea le-ar genera chiar dacă debitorul și-ar executa obligația, pentru motivul că nu creditorul este acela care poate amorsa daunele, prin propria sa voință. Creditorul care a încheiat o afacere proastă nu poate decide, pur și simplu, să se extragă din ea și să pretindă despăgubiri care să îl situeze în starea pe care ar fi avut-o dacă nu ar fi încheiat contractul. Această cale îi este deschisă doar dacă debitorul săvârșește o neexecutare gravă. Astfel, daunele rămân o sancțiune (dacă privim din perspectiva debitorului), un remediu (dacă privim din perspectiva creditorului), nu o asigurare contra deciziilor proaste de afaceri ale creditorului. Rațiunea ce ar justifica prezența acestei sancțiuni astfel măsurate este comună pentru sancțiunile consecutive neexecutării obligațiilor contractuale, în general: sub amenințarea lor, debitorul este îndemnat să execute voluntar, iar creditorul, dacă se confruntă cu o neexecutare, poate fi adus într-o stare preferabilă în raport cu aceea în care se găsește, ca urmare a neexecutării. Măsura interesului negativ aplicată daunelor alăturate rezoluțiunii potențează prima rațiune teleologică pe care am expus-o, fără să sacrifice nejustificat libertatea debitorului, care, și în viziunea pe care o susținem, rămâne îngrădită la ceea ce este previzibil, în principiu, pentru că daunele consecutive rezoluțiunii sunt specii de răspundere contractuală⁴¹. Potențarea primei funcții teleologice a remediilor are loc prin aceea că daunele astfel măsurate (conform interesului negativ) variază paleta de remedii accesibile creditorului în caz de neexecutare și, în felul acesta, fac mai dificil calculul rece al debitorului care ar contempla neexecutarea. Neștiind ce remediu va fi ales de creditor, dintre cele variate pe care le are la dispoziție, debitorul va fi mai reticent să comită neexecutarea, decât în alternativa în care daunele ar fi măsurate mereu după interesul pozitiv, iar debitorul poate compara facil beneficiul pe care l-ar extrage din neexecutare cu valoarea agregată a sancțiunilor (interesul pozitiv) antrenate de respectiva neexecutare.

Concluzia preliminară pe care am dovedit-o, până în acest punct, este că daunele consecutive rezoluțiunii au drept măsură interesul negativ, nu interesul pozitiv. Ele sunt menite să se completeze cu restituirea prestațiilor pentru ca, împreună, să realizeze o *restitutio in integrum* cât mai exactă, cât mai completă. Așadar, daunele asociate rezoluțiunii urmăresc să îl situeze pe creditor în starea pe care ar fi avut-o dacă acesta nu ar fi încheiat contractul, nu în starea pe care ar fi avut-o dacă s-ar fi executat perfect contractul. De altfel, cum ar putea să fie altcumva, în sistemul nostru de drept⁴², unde rezoluțiunea produce efecte retroactive într-atât de ample încât contractul se consideră a nu fi fost vreodată încheiat? De ce ar fi preferabilă varianta în care un contract este, în același timp, și considerat a nu fi fost vreodată încheiat, și considerat a fi fost executat, chiar și prin echivalent? De ce ar fi preferabilă varianta în care, pentru că restituirea prestațiilor nu este limitată, valoric, la măsura interesului pozitiv, în unele cazuri de neexecutări rezolutorii,

⁴¹ În același sens, a se vedea *e.g.*, I. F. Popa, Rezoluțiunea și rezilierea contractelor în noul Cod civil, Ed. Universul Juridic, București, 2012, pp. 308-309.

⁴² În alte sisteme de drept, lucrurile nu stau astfel, pentru motivul că efectul retroactiv al rezoluțiunii a fost abandonat. În această privință, pentru Franța, în urma reformei legislative din 2016 a se vedea, *e.g.* <https://iej.univ-paris1.fr/openaccess/reforme-contrats/titre3/stitre1/chap4/sect5/ssect4-resolution/>.

creditorii și-ar satisface în întregime interesul negativ (prin restituirea prestațiilor), în vreme ce în alte cazuri de neexecutări rezolutorii, creditorii nu și-ar putea satisface același interes? De ce i s-ar permite creditorului care a decis să pună capăt cu efect retroactiv unui contract, ca urmare a rezoluțiunii, să pretindă și să obțină despăgubiri suficiente cât să îl pună, patrimonial, în starea pe care ar fi avut-o dacă nu ar fi făcut ce a făcut, anume în aceea în care contractul s-ar fi menținut și ar fi fost executat (voluntar sau prin echivalent)? Toate aceste întrebări nu pot primi, în opinia noastră, răspunsuri mulțumitoare, dacă daunele asociate rezoluțiunii ar fi măsurate după interesul pozitiv al creditorului. De fapt, aceste daune se măsoară după interesul negativ.

3.3. Consecințe și exemple

Am stabilit până acum că daunele – executare prin echivalent deservesc interesul pozitiv, iar daunele consecutive rezoluțiunii deservesc interesul negativ, cu implicații masive asupra modului în care cele două tipuri de despăgubiri se măsoară.

Astfel, în **cazul executării prin echivalent**, realitatea în care trebuie pus patrimonial creditorul este cea în care contractul există și se execută perfect.

Prin executarea prin echivalent se acoperă atât *damnum emergens*, cât și *lucrum cessans*, conform art. 1.531 alin. (2) C. civ.⁴³

Urmează câteva exemple de *damnum emergens* ce ar putea fi acoperite prin intermediul daunelor, ca formă de executare prin echivalent:

- contravaloarea prestației datorate (e.g., se datora o oaie sănătoasă⁴⁴, se predă o oaie bolnavă care moare; într-un asemenea caz, debitorul trebuie să acorde creditorului despăgubiri egale cu valoarea unei oi sănătoase);
- daune colaterale (e.g., se datora o oaie sănătoasă, se predă o oaie bolnavă care moare și, odată cu ea, se îmbolnăvesc și mor și celelalte oi ale creditorului; într-un asemenea caz, debitorul trebuie să acorde creditorului despăgubiri care să cuprindă și valoarea celorlalte oi);
- despăgubiri datorate de creditor terților (e.g., se datora o oaie sănătoasă, se predă o oaie bolnavă și muribundă, care îmbolnăvește și capra vecinului creditorului, care moare și ea; într-un asemenea caz, creditorul care trebuie să despăgubească vecinul pentru capra moartă poate pretinde contravaloarea

⁴³ Așadar, evident, conceptele de interes pozitiv și de interes negativ desemnează altceva decât conceptele de *damnum emergens* și *lucrum cessans*, receptate de multă vreme în dreptul român (e.g., Gr. G. Peucescu, Tractatul obligațiunilor, Vol. II, Tipografia Curței Regale, București, 1891, p. 450; M. B. Cantacuzino, Curs de drept civil, ed. a II-a, Editura Ramuri, Craiova, f.a., p. 450; pentru distincția dintre *lucrum cessans* și *damnum emergens* chiar în caz de evicțiune, a se vedea C. Nacu, Dreptul civil român, Vol. 3, Editura I. V. Socescu, București, 1903, p. 239). Astfel, a se vedea, e.g., M. Bianca, Diritto civile..., op. cit., p. 321-322, unde se dau exemple de *lucrum cessans* și de *damnum emergens* corespunzătoare interesului pozitiv; pentru exemple de aceeași natură, a se vedea V. Terzea, Răspunderea civilă..., op. cit., 437.

⁴⁴ Pentru un alt exemplu, dar care implică o vită, a se vedea P. M. Cosmovici, Drept civil. Drepturi reale..., op. cit., pp. 205-206. Este exemplul celebru al lui Pothier (a se vedea R. J. Pothier, Traité des obligations, t. 1, Thomine et Fortic, Paris, 1821, p. 144), pe care l-am păstrat ca atare nu doar pentru că este foarte cunoscut, ci și pentru că ilustrează limpede ideea pe care o promovăm. În cazul în care considerăm că era și exemplele agrare sunt depășite azi, putem înlocui oaia bolnavă cu un program pentru calculator cu viruși care, din această pricină, nu funcționează cum trebuie și care, odată instalat, contaminează și sistemul informatic în care a fost introdus.

acestor despăgubiri de la debitorul său).

Lucrum cessans, de asemenea, va fi acoperit de daunele datorate ca executare prin echivalent. Spre pildă:

- Creditorul va fi îndreptăţit să obţină, ca executare prin echivalent, profitul pe care l-ar fi extras din exploatarea prestaţiei ce i se datora şi de care a fost văduvit prin neexecutare (*e.g.*, se achiziţionează o invenţie protejată prin brevet, dar are loc o evicţiune, ceea ce îl împiedică pe cumpărător să scurteze la jumătate timpul de producţie şi, deci, să îşi dubleze profitul; poate pretinde despăgubiri pentru această lipsă de creştere a profitului);
- Creditorul va putea pretinde fructele neculese din pricina neexecutării (*e.g.*, se achiziţionează o invenţie protejată prin brevet, cesionarul încheie o licenţă pe baza brevetului cu o durată de 5 ani, iar după 2 ani are loc o evicţiune; în acest caz, creditorul ar putea pretinde, ca executare prin echivalent, redevenţele aferente ultimilor 3 ani).

În cazul **daunelor consecutive rezoluţiunii**, realitatea în care este pus creditorul este aceea în care contractul nu s-ar fi încheiat deloc (conform art. 1.554 C. civ.).

Şi prin daunele consecutive rezoluţiunii se acoperă atât *damnum emergens*, cât şi *lucrum cessans*⁴⁵.

Urmează câteva exemple de *damnum emergens* ce ar putea fi acoperite prin intermediul daunelor alăturate rezoluţiunii:

- Cheltuielile încheierii contractului (*e.g.*, taxe notariale, avocaţiale etc.);
- Cheltuielile executării contractului (*e.g.*, credite contractate special pentru executarea contractului respectiv);
- Daune colaterale (*e.g.*, se datora o oaie sănătoasă, se predă o oaie bolnavă care moare şi, odată cu ea, se îmbolnăvesc şi mor şi celelalte oi ale creditorului. Într-un asemenea caz, debitorul trebuie să acorde creditorului despăgubiri care să cuprindă şi valoarea celorlalte oi, chiar dacă daunele se plătesc conform măsurii interesului negativ. Motivul rezidă în aceea că, dacă nu s-ar fi încheiat contractul, oaia nu ar fi ajuns în proximitatea celorlalte oi şi nu le-ar fi îmbolnăvit).

Lucrum cessans, de asemenea, va fi acoperit de daunele asociate rezoluţiunii. Spre pildă, creditorul va putea obţine, în măsura în care dovezile furnizate satisfac existenţa certitudinii prejudiciului, despăgubiri pentru profitul nerealizat din exploatarea afacerii alternative, abandonate în vederea încheierii contractului în care a avut loc neexecutarea rezolutorie⁴⁶.

4. De regulă, creditorul nu poate cumula protecţia interesului pozitiv cu protecţia interesului negativ

Această premisă a raţionamentului se impune cu forţa evidenţei. Prin intermediul remediilor consecutive neexecutării obligaţiilor contractuale, creditorul nu ar trebui să se

⁴⁵ Pentru exemple de aceeaşi natură, a se vedea V. Terzea, Răspunderea civilă..., *op. cit.*, p. 437.

⁴⁶ Pentru detalii despre această categorie de pierderi, a se vedea R. B. Cooter, T. Ulen, *Law and Economics*, Pearson Educational Limited, Harlow, 2014, p. 304.

îmbogățească⁴⁷, în raport cu situația pe care ar fi avut-o dacă s-ar fi executat perfect contractul precum și în raport cu situația pe care ar fi avut-o dacă respectivul contract nu s-ar fi încheiat deloc. Prin remedii, creditorului nu îi pot fi acordate beneficiile decurgând din două realități virtuale, alternative celei efective, în care a avut loc neexecutarea, realități virtuale incompatibile între ele⁴⁸. Este limpede că nu s-ar putea obține, în același timp, și executarea silită în natură (care deservește interesul pozitiv) și rezoluțiunea (care deservește interesul negativ). Este limpede că nu s-ar putea obține, în același timp și executarea silită prin echivalent (care deservește interesul pozitiv) și restituirea prestațiilor (care deservește interesul negativ)⁴⁹. Este tot atât de limpede și că nu s-ar putea obține, în același timp, și despăgubiri aferente interesului pozitiv (e.g., profitul ce ar fi rezultat din exploatarea prestației contractuale, de care creditorul a fost văduvit prin neexecutare) și despăgubiri aferente interesului negativ (e.g., profitul ce ar fi rezultat din exploatarea afacerii alternative, pe care creditorul a abandonat-o pentru a încheia contractul ce a ocazionat neexecutarea).

5. Cumulul parțial și excepțional al protecției interesului pozitiv cu protecția interesului negativ în materie de evicțiune

Situația evicțiunii este una excepțională, întrucât deviază, parțial, de la regula elementară expusă în secțiunea imediat anterioară. Cumpărătorului evins i se permite, parțial, să cumuleze protecțiile specifice interesului pozitiv și interesului negativ.

Astfel, conform art. 1.701 alin. (3) C. civ., „[d]acă lucrul vândut are, la data evicțiunii, o valoare mai mare, din orice cauză, vânzătorul este dator să plătească cumpărătorului, pe lângă prețul vânzării, sporul de valoare acumulat până la data evicțiunii”.

Apoi, conform art. 1.702 C. civ., „(1) Daunele-interese datorate de vânzător cuprind: a) valoarea fructelor pe care cumpărătorul a fost obligat să le restituie celui care l-a evins; b) cheltuielile de judecată efectuate de cumpărător în procesul cu cel ce l-a evins, precum și în procesul de chemare în garanție a vânzătorului; c) cheltuielile încheierii și executării contractului de către cumpărător; d) pierderile suferite și câștigurile nerealizate de către cumpărător din cauza evicțiunii. (2) De asemenea, vânzătorul este ținut să ramburseze cumpărătorului sau să facă să i se ramburseze de către acela care evinge toate cheltuielile pentru lucrările efectuate în legătură cu bunul vândut, fie că lucrările sunt autonome, fie că sunt adăugate, dar, în acest din urmă caz, numai dacă sunt necesare sau utile. (3) Dacă vânzătorul a cunoscut cauza evicțiunii la data încheierii contractului, el este dator să ramburseze cumpărătorului și cheltuielile făcute pentru efectuarea și, după caz, ridicarea lucrărilor voluptuare”.

⁴⁷ A se vedea G. Viney, P. Jourdain, S. Carval, Les effets de..., *op. cit.*, p. 155; T.R. Popescu, P. Anca, Teoria generală..., *op. cit.*, p. 161; B. Zeller, *Damages under the Convention...*, *op. cit.*, p. 121; P. Casson, *Dommages et intérêts...*, *op. cit.*, par. 15.

⁴⁸ Pentru această idee, care rezultă implicit din exemplul dat de autoare, a se vedea N. Daghie, Rezoluțiunea și rezilierea contractelor, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 235.

⁴⁹ Totuși, pentru ideea că rezoluțiunea poate fi cuplată cu executarea prin echivalent, a se vedea, e.g. I.F. Popa, în L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu, Drept civil. Obligațiile..., *op. cit.*, p. 245. Pentru ideea că rezoluțiunea ar fi chiar o formă de executare prin echivalent, a se vedea V. Stoica, Rezoluțiunea și rezilierea contractelor civile, Ed. All, București, 1997, pp. 29-30.

Textele⁵⁰ pe care le-am citat mai sus permit⁵¹ cumpărătorului să obțină deopotrivă remedii corespunzătoare interesului pozitiv, care să îl orienteze către situația pe care ar fi avut-o dacă vânzarea s-ar fi executat perfect, cât și remedii aferente interesului negativ, care să îl poziționeze în starea pe care ar fi avut-o dacă vânzarea nu s-ar fi încheiat deloc.

Spre pildă, de sporul de valoare al bunului cumpărat, reglementat de art. 1.701 alin. (3) C. civ. cumpărătorul s-ar bucura doar în realitatea virtuală caracterizată prin aceea că (i) vânzarea este încheiată și își produce efectele și (ii) neexecutarea obligației de garanție contra evicțiunii nu se produce. Așadar, posibilitatea cumpărătorului evins de a obține de la vânzător acest spor de valoare constituie o măsură menită să protejeze interesul lui pozitiv. Tot astfel stau lucrurile în privința valorii fructelor reglementate de art. 1.702 alin. (1) lit. a) C. civ. De fructele bunului cumpărat s-ar putea bucura cumpărătorul doar în prezența contractului și în absența evicțiunii. Evident, aceste fructe nu i s-ar cuveni în realitatea în care contractul nu s-ar fi încheiat deloc. Așadar, și îndreptățirea cumpărătorului evins de a pretinde vânzătorului contravaloarea unor fructe ale bunului cumpărat constituie tot un remediu orientat către protecția interesului pozitiv.

În contrast, la restituirea cheltuielilor de încheiere și de executare a contractului, cumpărătorul ar fi îndreptățit doar dacă ar trebui să fie pus în situația inexistenței contractului. Dacă contractul s-ar menține, acestea ar rămâne suportate de el. Altfel spus, îndreptățirea cumpărătorului de a pretinde contravaloarea acestor cheltuieli constituie o măsură de protecție a interesului lui negativ.

Reiese din cele de mai sus că victimei neexecutării obligației de garanție contra evicțiunii i se conferă unele drepturi care, fragmentar, urmăresc să îi satisfacă interesul pozitiv și, de asemenea, drepturi care, tot fragmentar, urmăresc să îi satisfacă interesul negativ. Cumpărătorul evins poate, în limitele art.1.701 alin. (3) și art. 1.702 C. civ., să cumuleze protecțiile celor două tipuri de interese.

Cumulul pe care l-am prezentat, însă, este unul doar parțial. Cumpărătorului – victimă a unei neexecutări a obligației de garanție contra evicțiunii – nu i se vor satisface, plenar, atât interesul pozitiv cât și interesul negativ. Prin remediile consecutive evicțiunii, el nu va ajunge să culeagă în întregime beneficiile a două realități virtuale, alternative celei efective în care a avut loc evicțiunea, incompatibile între ele. Cumpărătorul nu poate fi pus, pe de-a-ntregul, atât în starea pe care ar fi avut-o dacă nu ar fi încheiat contractul cât și în starea în care contractul s-ar fi executat perfect. Aceasta ar constitui o deviere enormă de la regula conform căreia remediile civile nu au o funcție de îmbogățire, ci o funcție reparatorie, deviere care nu este autorizată decât parțial de art. 1.701 alin. (3) și art. 1.702 C. civ. Cum aceste două articole sunt speciale și excepționale în raport cu regula non-cumulului protecției celor două tipuri de interese, ele trebuie interpretate strict.

Cumulul excepțional se aplică doar în privința acelor îndreptățiri specifice prevăzute de textele citate. În consecință, îndreptățirea care nu este reglementată în termeni specifici

⁵⁰ Pentru efectele evicțiunii consumate, în dreptul român, a se vedea, *e.g.*, R. Dincă, *Contracte civile speciale în noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pp. 131 *et seqq*; Fr. Deak, L. Mihai, R. Popescu, *Tratat de drept civil...*, *op. cit.*, pp. 149 *et seqq.*; D. Chirică, *Tratat de drept civil...*, *op. cit.*, pp. 395 *et seqq.*

⁵¹ Pentru îndreptățirile creditorului obligației de garanție contra evicțiunii, în dreptul francez, a se vedea, *e.g.* F. C. Dutilleul, Ph. Delebeque, *Contrats civils et commerciaux*, 9e édition, Dalloz, Paris, 2011, p. 239 ; D. Mainguy, *Contrats spéciaux*, 7e édition, Dalloz, Paris, 2010, pp. 163-164 ; Ph. Malaurie, L. Aynés, P. Y. Gautier, *Contracte speciale...*, *op. cit.*, pp. 215-216; A. Bénabent, *Droit civil. Les contrats spéciaux civils et commerciaux*, 9e édition, LGDJ Montchrestien, Paris, 2011, pp. 153-154.

cuprinsă în art. 1.702 alin. (1) lit. d) C. civ. (i.e., „*Daunele-interese datorate de vânzător cuprind: (...) d) pierderile suferite și câștigurile nerealizate de către cumpărător din cauza evicțiunii.*”) nu poate fi interpretată în sensul în care cuprinde atât (i) pierderile suferite și câștigurile nerealizate determinate în raport cu realitatea virtuală, ideală, specifică interesului pozitiv, caracterizată prin prezența contractului și absența evicțiunii, cât și (ii) pierderile suferite și câștigurile nerealizate determinate în raport cu cealaltă realitate virtuală, ideală, cea specifică interesului negativ, care este caracterizată prin absența contractului. Dimpotrivă, pentru a nu extinde excepția dincolo de domeniul ce i-a fost alocat, trebuie să considerăm că este adevărat unul din următoarele două scenarii:

- Art. 1.702 alin. (1) lit. d) C. civ. îi conferă cumpărătorului posibilitatea de principiu de a-și satisface interesul pozitiv și, în mod excepțional, are și unele drepturi care îi conferă unele dintre beneficiile caracteristice interesului negativ. Astfel, în principiu, cumpărătorul este îndreptățit, prin aplicarea sancțiunilor specifice evicțiunii, să fie situat în starea pe care ar fi avut-o în prezența contractului și în absența evicțiunii, interesul pozitiv fiind, deci, măsura daunelor la care este îndreptățit conform literei d) a art. 1.702 alin. (1) C. civ.. În plus, cumpărătorul poate accesa și acele drepturi punctuale, excepționale, orientate către protecția interesului său negativ. În cazul acestui scenariu, deci, spre exemplu, cumpărătorul va obține tot ce ar fi obținut dacă vânzarea s-ar fi executat perfect și, în plus, cheltuielile de încheiere și executare a contractului.

sau

- Art. 1.702 alin. (1) lit. d) C. civ. îi conferă cumpărătorului posibilitatea de principiu de a-și satisface interesul negativ și, în mod excepțional, are și unele drepturi care îi conferă unele dintre beneficiile caracteristice interesului pozitiv. Astfel, în principiu, cumpărătorul este îndreptățit, prin aplicarea sancțiunilor specifice evicțiunii, să fie situat în starea pe care ar fi avut-o în cazul în care contractul nu s-ar fi încheiat deloc, interesul negativ fiind, în acest scenariu, măsura daunelor la care este îndreptățit conform literei d) a art. 1.702 alin. (1) C. civ. Suplimentar, cumpărătorul poate activa și acele îndreptățiri punctuale, excepționale, orientate către interesul pozitiv. În acest scenariu, așadar, spre pildă, cumpărătorul va obține tot ce ar fi obținut dacă vânzarea nu s-ar fi încheiat și, în plus, sporul de valoare a bunului înregistrat până la data evicțiunii și contravaloarea unora dintre fructele acestuia.

6. În materie de evicțiune, daunele nu sunt condiționate de obținerea rezoluțiunii

Se susține că, în cazul evicțiunii totale, remediul constând în restituirea prețului și cel constând în despăgubiri sunt condiționate de obținerea, de către cumpărător, a rezoluțiunii vânzării⁵². În opinia noastră, dreptul de a obține despăgubiri nu este condiționat de obținerea prealabilă a rezoluțiunii. Motivul este următorul:

Conform art. 1.672 C. civ., „*Vânzătorul are următoarele obligații principale: 1. să transmită proprietatea bunului sau, după caz, dreptul vândut; 2. să predea bunul; 3. să îl garanteze pe cumpărător contra evicțiunii și viciilor bunului.*” Așadar, prin voința

⁵² R. Dincă, *Contracte civile speciale...*, op. cit., p. 132; în același sens, a se vedea și D. Ciochină, *Drept civil. Contracte speciale*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 77.

legiuitorului, obligația de garanție contra evicțiunii constituie o obligație în toată puterea cuvântului, ba chiar o obligație principală a vânzătorului. Regimul juridic al evicțiunii nu se rezumă, deci, la un pachet sancționator, ce se activează în caz de neexecutare a obligației de a da ce incumbă vânzătorului. Garanția contra evicțiunii poate că este o consecință a prezenței, în vânzare, a obligației de a da a vânzătorului, dar în niciun caz ea nu se rezumă la a fi o simplă sancțiune a obligației de a da, o parte din regimul juridic al obligației de a da.

Din faptul că evicțiunea constituie o obligație veritabilă, principală a vânzătorului, rezultă că ei îi sunt aplicabile normele care compun regimul specific obligațiilor, în general, inclusiv art. 1.516 C. civ., text conform căruia „*[a]tunci când, fără justificare, debitorul nu își execută obligația și se află în întârziere, creditorul poate, la alegerea sa și fără a pierde dreptul la daune-interese, dacă i se cuvin: 1. să ceară sau, după caz, să treacă la executarea silită a obligației; 2. să obțină, dacă obligația este contractuală, rezoluțiunea sau rezilierea contractului ori, după caz, reducerea propriei obligații corelative; 3. să folosească, atunci când este cazul, orice alt mijloc prevăzut de lege pentru realizarea dreptului său*”. (s.n., V.D.).

Așadar, conform regimului de drept comun al obligațiilor, incident și în privința obligației de garanție contra evicțiunii, creditorul – victimă a unei neexecutări (i) poate alege sancțiunile pe care să le aplice debitorului și (ii) nu pierde dreptul la daune-interese dacă alege sau, dimpotrivă, nu alege rezoluțiunea contractului⁵³. Așadar, și în materie de evicțiune, creditorul poate obține atât daune-interese, ca formă de executare prin echivalent, în cazul în care nu obține rezoluțiunea, cât și daune-interese care acompaniază rezoluțiunea, când obține desființarea contractului prin intermediul acesteia.

III. SOLUȚIA

Date fiind toate cele de mai sus, rezultă următoarea soluție:

Cumpărătorul evins, dacă evicțiunea este suficient de gravă pentru a amorsa rezoluțiunea, are deschise următoarele două căi:

În primul rând, cumpărătorul poate să desființeze contractul prin rezoluțiune și, deci, prin aceasta, să își deschidă calea către satisfacerea, de principiu, a interesului său negativ. Într-un asemenea caz, cumpărătorul are, mai întâi, îndreptățirile pe care le reglementează expres și specific art. 1.701 și art. 1.702 C. civ., indiferent dacă acestea, punctual, sunt măsuri specifice interesului pozitiv (e.g., contravaloarea fructelor pe care cumpărătorul a fost nevoit să le remită evingătorului) sau interesului negativ (e.g., cheltuielile încheierii și executării contractului). Apoi, în măsura în care acestea nu satisfac în întregime interesul negativ, cumpărătorul mai poate obține daune suplimentare, pe baza art. 1.702 alin. (1) lit. d) C. civ., daune a căror măsură este dată de interesul negativ. Aceasta în esență înseamnă că se poate pretinde, în măsura în care poate fi dovedit conform exigenței certitudinii prejudiciului, beneficiul aferent afacerii alternative contractului care a ocazionat evicțiunea. În cazul acestei opțiuni înspre aneantizare contractului manifestate de către cumpărător, el nu va putea obține despăgubiri care să constea în contravaloarea fructelor bunului cumpărat pe care nu le-a perceput ca urmare a evicțiunii (este vorba despre acele fructe a căror soartă nu

⁵³ Soluția era acceptată și în regimul vechiului Cod civil. A se vedea, e.g., în acest sens, C. Ap. București, Secția a V-a comercială, decizia nr. 1215 din 18.10.2002 apud. L. C. Stoica, Ineficacitatea actului juridic civil. Practică Judiciară. II. Rezoluțiunea, rezilierea, revocarea, reducățiunea caducitatea, inopozabilitatea, Ed. Hamangiu, București, 2009, pp. 32-34; CJS, Secția comercială, decizia nr. 4883 din 21.09.2001, apud. L. C. Stoica, Ineficacitatea actului juridic..., op. cit., p. 6-8.

este reglementată de Art. 1.702 (1) lit. a) C. civ.), el nu va putea obține sporul de valoare care nu este reglementat de art. 1.701 alin. (3) C. civ., etc. Acestea din urmă sunt specifice interesului pozitiv, care nu va fi protejat în cazul în care cumpărătorul obține rezoluțiunea decât în limitele îndreptățirilor specifice, punctuale, instituite de art. 1.701 alin. (3) și art. 1.702 C. civ.

În al doilea rând, cumpărătorul poate decide să nu desființeze contractul ci, dimpotrivă, să îl mențină, cu consecința că va putea obține daune-interese care vor avea natura executării prin echivalent. Într-un asemenea caz, cumpărătorul va avea, mai întâi, îndreptățirile pe care le reglementează expres și specific art. 1.701 și art. 1.702 C. civ., indiferent dacă acestea, punctual, sunt măsuri specifice interesului pozitiv sau interesului negativ. Apoi, în măsura în care acestea nu satisfac în întregime interesul pozitiv, cumpărătorul mai poate obține daune suplimentare, pe baza art. 1.702 alin. (1) lit. d) C. civ., daune a căror măsură este dată de interesul pozitiv. În cazul acestei alegeri a cumpărătorului, el va putea obține contravaloarea fructelor bunului cumpărat și dincolo de ceea ce permite art. 1.702 alin. (1) lit. a) C. civ., poate obține sporul de valoare a bunului și dincolo de ceea ce permite art. 1.701 alin. (3) C. civ., dar nu poate obține, prin despăgubiri, beneficiul aferent afacerii alternative contractului care a ocazionat evicțiunea.